ARGILOS

3

Ελληνοκαναδική Ανασκαφή Αργίλου
Mission archéologique gréco-canadienne d'Argilos
Υπό την διεύθυνση των / Sous la direction de
Ζήση Μπόνια - Jacques Y. Perreault

25 χρόνια έρευνας

Οργάνωση πόλης και χώρας στις αποικίες του βορείου Αιγαίου, 8ος – 3ος αι. π.Χ.

25 années de recherches

Organisation de la ville et de la campagne dans les colonies du Nord de l'Égée, VIIIe – IIIe siècles av. n.è.

2021
Publications of the Canadian Institute in Greece
Publications de l'Institut canadien en Grèce
No. 13

ARGILOS

3

© The Canadian Institute in Greece /
L'Institut canadien en Grèce
2021

Orminiou 3
GR-115 28 Athens, Greece

www.cig-icg.gr

ISBN 978-0-9737979-6-1

Άργιλος, 25 χρόνια έρευνας

Οργάνωση πόλης και χώρας στις αποικίες του βορείου Αιγαίου, 8ος – 3ος αι. π.Χ.

Πρακτικά του συνεδρίου της Θεσσαλονίκης, 25-27 Μαΐου 2017

Argilos, 25 années de recherches

Organisation de la ville et de la campagne dans les colonies du Nord de l'Égée, VIIIe – IIIe siècles av. n.è.

Actes du colloque de Thessalonique, 25-27 mai 2017

Επιμέλεια / Édité par

Ζηση Μπονια - Jacques Y. Perreault

Με την συνεργασία / Aide à l'édition

Saskia Deluy - Laure Sarah Éthier

Ελληνοκαναδική Ανασκαφή Αργίλου

Mission archéologique gréco-canadienne d'Argilos

Υπό την διεύθυνση των / Sous la direction de

Ζηση Μπονια - Jacques Y. Perreault

2021

Publications of the Canadian Institute in Greece

Publications de l'Institut canadien en Grèce

No. 13

Publications Committee
Comité des publications

Craig Hardiman
Jacques Perreault
Spencer Pope

Cover layout: Le Chat bleu, Émilie Gagnon
www.lechatbleudesign.com

Text Layout Production and Printing : G. Argyropoulos ltd Athens Greece
tel: 00302102312317
email : argyropoulosgraphicarts@gmail.com

Περιεχόμενα – Table des matières

Πρόλογος - Avant-propos 9-12
Ζήσης Μπόνιας, Jacques Y. Perreault

I. Άργιλος - Argilos

Argilos, colonie grecque sur la côte Nord de la Mer Égée 15-61
Zisis Bonias, Jacques Y. Perreault

Τα ανατολικά σύνορα της Μακεδονίας επί Αλεξάνδρου Α΄ (2): Άργιλος 63-75
Ιωάννης Κ. Ξυδόπουλος

Ενεπίγραφη κεραμική από την Άργιλο 77-94
Άγγελος Μπούφαλης, Νίκη Οικονομάκη, Γιάννης Ζ. Τζιφόπουλος

Patterns of Pre- and Postcolonial Connectivity at Argilos 95-123
Stefanos Gimatzidis

East Greek (and a Little Laconian) Pottery at Argilos 125-141
Gerald P. Schaus

A Red-Figure Lekanis Lid from Argilos. Tracing the Presence of Vases by the Otchët Group in North Greece 143-155
Nikos Akamatis

Μελανόμορφος αμφορέας του Εργαστηρίου του Ζωγράφου του Λυσιππίδη και άλλα αττικά αγγεία από το νεκροταφείο της αρχαίας Αργίλου 157-187
Ευρυδίκη Κεφαλίδου

The Transport Amphoras at Argilos: A Preliminary Report 189-202
Mark L. Lawall

Les armes de jet d'Argilos: pointes de flèches et balles de plomb 203-223
Melvin Romero

Μελέτη της νομισματικής κυκλοφορίας της Αργίλου: τα νομίσματα του οκοδομικού συγκροτήματος L 225-241
Κατερίνα Χρυσανθάκη-Nagle

A Worked Antler Assemblage from Room L8 of Argilos, Northern Greece (400 - 350 B.C.) 243-251
Angelos Gkotsinas, Armelle Gardeisen

Χρήσεις των φυτών μέσα από την αρχαιοβοτανική έρευνα στην αποικία της Αργίλου και σε γειτονικούς οικισμούς της Κεντρικής Μακεδονίας στους ιστορικούς χρόνους . . 253-278
Ευγενία Γκατζόγια, Σουλτάνα-Μαρία Βαλαμώτη

Argilos et les défenses en briques crues : étude comparative des fortifications en adobe dans le Nord de la Grèce 279-313
Keven Ouellet

Excavation Data on the Urban Planning and City Limits of Argilos during the Fifth Century B.C. 315-328
Dimitria Malamidou

Argilos-Petres: Continuities, Discontinuities and Parallels in Urban Planning and Architecture in Ancient Macedonia 329-340
Polyxeni Adam-Veleni

Η θεωρητική αποκατάσταση και η πρόταση μερικής αναστήλωσης του Αρχοντικού της Αργίλου 341-367
Κώστας Ζάμπας, Ειρήνη Δουδούμη, Γεράσιμος Θωμάς, Ευστράτιος Παυλίδης

Κεραυνοί στην ελληνιστική Άργιλο: Η λατρεία του Δία Καταιβάτη 369-382
Έλλη Μπόνια

II. Η Μακεδονία και η Θράκη στην εποχή της Αργίλου - La Macédoine et la Thrace à l'époque d'Argilos - Macedonia and Thrace in the Age of Argilos

Η Άνδρος κατά τους Γεωμετρικούς και Αρχαϊκούς χρόνους - Η μητρόπολη των τεσσάρων αποικιών στη Βόρεια Ελλάδα 385-406
Λυδία Παλαιοκρασσά-Κόπιτσα

Από τον αποικισμό του Θερμαϊκού. Ανασκαφές Μεθώνης 407-422
Ματθαίος Μπέσιος, Αθηνά Αθανασιάδου, Κωνσταντίνος Νούλας

Torone and its Colonial Experiences: Thoughts on the Early History of the North Aegean 423-449
John K. Papadopoulos

The Akanthian Workshops and the Production of Transport Amphoras 451-469
Kostas Filis

Η *μεταλλευτική* και η *μεταλλεία* στη χώρα της Ακάνθου και των Σταγείρων. Τοπογραφία και Τεχνολογία 471-497
Κωνσταντίνος Παπαστάθης, Αλέξης Ντονάς

Μεταφέρθηκε ο υστεροαρχαϊκός ναός της Θεσσαλονίκης από τα αρχαία Στάγειρα; . . . 499-516
Κωνσταντιμνος Σισμανίδης

Παραγωγική και εμπορική δραστηριότητα στη Μακεδονία. Η περίπτωση της Πέλλας . . 517-532
Μαρία Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, Ἰωάννης Ακαμάτης

Culte de héros dans les montagnes des Rhodopes – Images littéraires grecques ou images réelles du chevalier-héros thrace 533-543
Valeria Fol

The Urban Development of Ancient Aphytis from the Geometric to the Early Hellenistic Age. Observations on the Topography and Spatial Organisation of the City and its Surrounding Area 545-561
Vasiliki Misailidou-Despotidou

Οργάνωση της λατομικής δραστηριότητας και χρήσεις του λίθου στη χώρα και το άστυ των Αβδήρων 563-590
Κωνσταντίνα Καλλιντζή

Όψεις της αρχαίας Στρύμης(;) μέσα από την αρχαϊκή κεραμική 591-608
Δέσποινα Τσιαφάκη

Η ελιά και το λάδι στην αρχαία Μακεδονία. Επισκόπηση των στοιχείων για την ελαιοκαλλιέργεια και την ελαιοποίηση στον μακεδονικό χώρο 609-623
Παναγιώτης Β. Φάκλαρης, Βασιλική Γ. Σταματοπούλου

Κατάλογος συγγραφέων – Liste des auteurs 625-627

Πρόλογος

Ζήσης Μπόνιας – Jacques Y. Perreault

Οι ανασκαφείς της Αργίλου συναντηθήκαμε για πρώτη φορά το 1991, τον επόμενο χρόνο άρχισε η ανασκαφή. Λόγω της πρότερης θητείας μας στη Θάσο, ως ερευνητές και ανασκαφείς του νησιού, σκεφτήκαμε να ερευνήσουμε τα κοινά σημεία δύο περιοχών, που από την αρχαιότητα αποτελούσαν συμπληρωματική ενότητα, το νησί της Θάσου και την απέναντι ηπειρωτική χώρα. Έχοντας μελετήσει το φαινόμενο του αποικισμού των Θασίων στην «Περαία» θέσαμε ως στόχο να ερευνήσουμε την έλευση, την εγκατάσταση και την διείσδυση των Ελλήνων στην παραλιακή ζώνη του βορείου Αιγαίου. Στην ουσία επρόκειτο για τον αποικισμό των Ελλήνων στον θρακικό κόσμο του παράλιου βορείου Αιγαίου.

Κι έτσι μας γεννήθηκε η ιδέα να μελετήσουμε ανασκαφικά, εφόσον αυτό έλειπε από την ως τότε έρευνα, την δημιουργία των ελληνικών αποικιών στην περιοχή, τον τρόπο ίδρυσης μιας αποικίας, την συνύπαρξη, όπου υπήρχε, με τον ντόπιο πληθυσμό, την οργάνωση της νέας αποικιακής πόλης, τις σχέσεις της με τον θρακικό κόσμο, την ανάπτυξη του εμπορίου, εν τέλει τον εξελληνισμό της περιοχής. Αυτός ήταν εξ αρχής και παραμένει ο στόχος του ελληνοκαναδικού ερευνητικού προγράμματος.

Αφού περιηγηθήκαμε διάφορες παράλιες και ηπειρωτικές γνωστές θέσεις καταλήξαμε στην περιοχή δυτικά των εκβολών του Στρυμόνα, όπου ήταν εμφανή τα ερείπια της αρχαίας πόλης που ερευνητές πριν από 60 χρόνια είχαν ταυτίσει με την αρχαία Άργιλο, αλλά κανείς δεν είχε επιχειρήσει να ανασκάψει. Με οδηγό τους κομμένους από τον σύγχρονο δρόμο Καβάλας-Θεσσαλονίκης αλλά και από την καλλιέργεια αρχαίους τοίχους επιχειρήσαμε τις πρώτες τομές μας στις υπώρειες των δύο λόφων, όπου εκτείνεται η αρχαία πόλη και στην κορυφή, αναζητώντας την ακρόπολη. Τα αποτελέσματα των ανασκαφικών μας ερευνών, όπως φαίνεται από την παρουσίασή τους στον ανά χείρας τόμο, αλλά και από τις ως τώρα δημοσιεύσεις μας, υπήρξαν εντυπωσιακά.

Η αποικία της Άνδρου Άργιλος ιδρύθηκε στα μέσα του 7ου αι.π.Χ. στην έξοδο της κοιλάδας του Στρυμόνα, που αποτελεί την οδό επικοινωνίας με την θρακική ενδοχώρα. Η γεωγραφική της θέση είναι εξόχως ενδιαφέρουσα. Ενώ οι τρεις αδελφές της πόλεις Σάνη, Άκανθος και Στάγειρα βρίσκονται στην Χαλκιδική η Άργιλος ιδρύεται στην καρδιά ενός τόπου με εξαιρετικό εμπορικό ενδιαφέρον. Λίγα μόνο χιλιόμετρα από τον Στρυμόνα, ευρίσκεται μέσα στη χώρα των Βισαλτών αλλά στο νότιο όριο, πιθανότατα σε επαφή με τους Ηδωνούς της ανατολικής όχθης του Στρυμόνα και τους Μύγδονες των δυτικών ορίων της Χαλκιδικής.

Τα ελάχιστα στοιχεία, που μας διέσωσε η φιλολογική παράδοση για την πόλη, αναφέρονται στις καλύτερες στιγμές της ιστορίας της και δείχνουν, πράγμα που επιβεβαίωσαν οι ανασκαφές, ότι γνώρισε οικονομική άνθηση τουλάχιστον μέχρι την ίδρυση της Αμφίπολης στα 437. Ήδη στα τέλη

του 6ου αιώνα η Άργιλος είχε ιδρύσει μία αποικία, το Καρδύλλιον («*χωρίον Αργιλίων*»), σε ελάχιστη απόσταση στα ανατολικά της μητρόπολης πάνω σε λόφο που ελέγχει την περιοχή των εκβολών του Στρυμόνα. Η πόλη κατελήφθη από τον Φίλιππο Β΄ στα 357/6 κατά την μεγάλη εκστρατεία του κατά των Θρακών, κατεστράφη εκ θεμελίων και δεν ανοικοδομήθηκε παρά μόνο στην ακρόπολη, όπου ωστόσο η ζωή διήρκεσε μέχρι τα τέλη του 3ου αι.π.Χ.

Με την συμπλήρωση εικοσιπέντε χρόνων ανασκαφής και έρευνας στην Άργιλο και μετά τη δημοσίευση τριών μονογραφιών, με αντικείμενο αντίστοιχα τα νομίσματα, την κορινθιακή και την αττική ερυθρόμορφη κεραμική που βρήκαμε, θεωρήσαμε ότι ήταν η κατάλληλη στιγμή να δώσουμε στην επιστημονική κοινότητα τα αποτελέσματα των ερευνών μας με την οργάνωση διεθνούς συνεδρίου στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, από τις 25 έως τις 27 Μαΐου 2017. Ο τόμος αυτός περιλαμβάνει τα αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε από ερευνητές που συμμετέχουν στο ελληνοκαναδικό πρόγραμμα, είναι μια επισκόπηση του πλούτου των ευρημάτων και της ιδιαίτερης συνεισφοράς της Αργίλου στη γνώση μας για τον ελληνικό αποικισμό. Συγχρόνως απευθύναμε έκκληση και σε άλλους ερευνητές από πανεπιστήμια και ελληνικά και ξένα ερευνητικά κέντρα που, όπως και εμείς, συμβάλλουν, μέσω της αρχαιολογικής, ιστορικής ή φιλολογικής τους έρευνας, στην καλύτερη κατανόηση της οργάνωσης της πόλης και της χώρας στις αποικίες του βορείου Αιγαίου από τον 8ο έως τον 3ο αιώνα π.Χ.

Avant-propos

Ζήσης Μπόνιας – Jacques Y. Perreault

Le projet d'une mission archéologique à Argilos a pris forme en 1991, les fouilles ont débuté l'année suivante. L'origine de cette mission archéologique gréco-canadienne provient de notre grand intérêt pour la colonisation grecque dans le Nord de la Mer Égée et les relations entre les Grecs et les Thraces. Après avoir étudié divers aspects de la colonisation parienne à Thasos et de la pérée thasienne, nous souhaitions aborder ces questions à partir d'une installation grecque dans la zone côtière du Nord de la Mer Égée.

Notre choix s'est arrêté sur le lieu-dit « Palaeokastro », situé à quelques kilomètres seulement de l'embouchure du fleuve Strymon. Connu comme étant l'ancienne Argilos, le site n'avait jamais fait l'objet de fouilles systématiques, mais sa situation géographique, à la sortie de la Chalcidique et à proximité du grand fleuve, devait en faire un important carrefour commercial. En effet, alors que ses colonies sœurs de Sanè, Akanthos et Stageira sont toutes situées le long de la côte orientale de la Chalcidique, Argilos avait un accès direct au Strymon et à l'arrière-pays thrace. Guidés par les vestiges de structures anciennes qui affleuraient à la surface du site, visibles de la route moderne Kavala-Thessalonique, nous avons effectué les premiers sondages sur le flanc Sud-Est de la colline et sur son acropole. Les premiers résultats ont été encourageants et impressionnants, et indiquaient qu'il y avait là probablement le potentiel nécessaire pour étudier la création d'une colonie grecque, les relations et la coexistence avec le monde thrace, le développement urbanistique et économique d'une cité grecque et l'hellénisation progressive de la région.

C'est aussi ce que laissaient entrevoir les textes littéraires. Peu nombreux, ils font référence aux moments forts de l'histoire de la cité. Déjà au dernier quart du VIe siècle av. n.è., Argilos avait fondé la colonie de Kerdylion, à une courte distance à l'Est de la cité, sur une colline qui surplombe le grand fleuve et permet d'en surveiller les activités. Elle a peut-être aussi joué un rôle dans la fondation de Tragilos, un établissement mixte gréco-thrace à l'intérieur de la Bisaltie. La ville a connu une prospérité économique importante, au moins jusqu'à la fondation d'Amphipolis en 437 av. n.è. Argilos fut occupée par Philippe II en 357/6 lors de sa grande campagne contre les Thraces, puis détruite et pillée. Seule l'acropole fut réoccupée jusqu'à la fin du IIIe siècle av. n.è.

Au terme de vingt-cinq ans de fouilles et de recherches à Argilos, et après la publication de trois monographies, portant respectivement sur les monnaies, la céramique corinthienne et la céramique attique à figures rouges trouvées lors des fouilles, le moment était propice au partage avec la communauté scientifique d'une vue d'ensemble des résultats obtenus, grâce à l'organisation d'un colloque international qui s'est tenu au musée archéologique de Thessalonique, du 25 au 27 mai 2017. Ce volume regroupe les résultats des recherches menées par les chercheurs associés au

programme gréco-canadien, offrant un aperçu de la richesse du site et de l'apport indéniable d'Argilos à nos connaissances sur la colonisation grecque. Mais nous avons également tenu à faire appel à d'autres chercheurs d'universités et de centres de recherche grecs et étrangers qui comme nous contribuent, de par leurs recherches archéologiques, historiques ou philologiques, à une meilleure compréhension de l'organisation de la ville et de la campagne dans les colonies du Nord de l'Égée du VIIIe au IIIe siècle av. n.è.